

Pahlavi Archive of Hastijan

Nima Asefi^{1*}
Mahshid Mirfakhraie²

Abstract

In this article, after mentioning a brief background of the Pahlavi Archive, the dating process, and the place of their discovery, three documents with the names Unknown II, Berk. 20, and Berk. 223 are studied. Philippe Gignoux and Dieter Weber have previously read these documents or some words from them and translated them into French, German, and English. The many ambiguities in the written cursive Pahlavi script and the characteristics of the ink and pen used in the documents, along with the complexity of recognizing the handwriting and writing style of the scribes, make examining and reading these documents extremely difficult, and their revision is unavoidable. Accordingly, in this article, a new reading and meaning are proposed for some words. In addition, in all three examined documents, there is a special genitive structure, which is the key to receiving the main point of the documents, and it has not been paid attention to. In this paper, this structure is recognized and analysed, and its remnants are mentioned in some North-Western Iranian languages.

Keywords: Delijan County, Hastijan Cave, Late Sasanian era, Early Islamic Times, Pahlavi Archive

Extended abstract

1. Introduction

In 1974, Richard Frye published a document written in cursive Pahlavi script. Until 1988, this was the only evidence of a collection that would later be known as the Pahlavi Archive. These documents were obtained through illegal excavations and smuggled out of the country. As a result, the exact location where the documents were discovered was unknown to researchers. The documents were written in a very difficult and ambiguous Pahlavi script, and at that time, there was little knowledge about their content.

Some of the documents are dated, but the origin of these dates is not mentioned, which has led to many years of research and effort. Gignoux identified the

*1. PhD. Student of Ancient Iranian Languages, Institute for Humanities and Cultural Studies, Tehran, Iran. (**Corresponding Author:** nima.asefi.ym@gmail.com)

2 Professor of Ancient Iranian Languages, Institute for Humanities and Cultural Studies, Tehran, Iran. (mahshidmirfakhraie@yahoo.com)

starting point of the dates as the death of Yazdegerd III in 652 CE. Weber confirmed Gignoux's view and correlated the specific name "Yazdānpādār" in the Pahlavi documents with the name Yazdānafāzār in the book of Tarikh-e Qom, which achieved very significant results.

The radiocarbon age of the manuscript is 1,323+ or -77 before the present (year BP), with a calibrated age range of AD 651–776 (1 sigma, 68% confidence) and AD 600–888 (2 sigma, 95% confidence). In addition, the author of the Tārikh-e Qom mentioned two Iranian calendars several times in his account of the arrival of the Ash‘ari Arabs in Qom: ‘Abdullah and Ahvas arrived in Qom on Saturday in the month Farwardīn (1st month), the day of Nowruz, in the year 82 from the date in which Yazdjird bin Šahriyār became king, and the year 62 from the death and decline of Yazdjird, and that is a date used in Qom, famous among them, and the year 94 AH.’

More than 35 years after research on these documents began and the identification of place names began, the original location of these documents remained unknown until recently. The research conducted by Nima Asefi led to the discovery of the original location of these documents in a cave called Zel in Hastijan village (20 kilometers from Nimvar), in Delijan County.

2. Theoretical Framework

In this article, three documents from the Pahlavi Archive of Hastijan are studied, with an attempt to offer new readings and interpretations for some words. The main focus of the article is on explaining a specific genitive structure used in all three documents. This study recognizes and analyses this structure, noting its remnants in certain North-Western Iranian languages.

3. Methodology

This research is descriptive-analytical. Since the subject pertains to a historical period, the study relies on the library research method, utilizing various primary and secondary sources. Primary sources include three documents, two of them housed in Bancroft Library, Berkeley University, and a document in an unknown private collection.

4. Results and Research Findings

In all 3 documents, there is a specific genitive structure as follows: → genitive +y +noun. A similar structure is observed in Parthian inscriptions, such as:

In the Shapur's inscription at Hajiabad, line 4: [pwhrypwhr] / puhrēpuhr: grandson (literally "son of the son"), in the Shapur's inscriptions at Hajiabad and Ka'be-ye Zardusht, both in line 1, and on the Shapur's inscription at Bēšāpūr, line 3: [šhypwhr] / Šahēpuhr = Šapuhr.

This genitive structure is prevalent in some Northwestern Iranian languages, such as Gilaki, Mazandarani, Taleshi, and Tati of Khalkhal.

In document unknown 2, the final word of the first line is ēn, not drōd.

The reading of the second and third words in line 8 of Berk. 20 should be corrected to 'kū ān'.

The word that Weber considers in line 10 of Berk. 20 as a place name and has read as "Nahiyyeh" is "nazdist." The reading of the next word should also be corrected to 'andar'.

The reading of two final words in line 12 of Berk. 20 should be corrected to "framāyēd abespārdan".

The reading of the first word in the last line of Berk. 20 should be corrected to "dastgird".

5. Conclusions

The collection of the Pahlavi Archive, now referred to as the "Pahlavi Archive of Hastijan" based on the recent excavations, dates back to the late Sassanian and early Islamic times. These documents, discovered in the Zel cave at Hastijan along with fabric, pottery, bullae, leather pouch, and more, provide valuable insights into that era. They include information on proper names, place names, calendar, days and months, weights, and measures: grīw, kabīz, kardag, gard/ gird, paymān; administrative titles: dārīg, bunbān (storekeeper), āxwarrdār (stable keeper), ḍostāndār (governor), and darhandarzbed; names of agricultural and dairy products, the practice of writing, formal (with honorable titles) and informal letters, the practice of making pacts.

Select Bibliography

- Azarpay, G. Bullae from the Pahlavi Archive at the University of California, Berkeley. In Matteo Compareti, Paola Raffetta & Gianroberto Scarcia (eds.), *Ērān ud Anērān. Studies presented to Boris Illich Marshak on the occasion of his 70th birthday (Transoxiana Webfestschrift Series I)*, Argentina: Transoxiana. 2003a, www.transoxiana.org/Eran.
- Azarpay, G. Martin, K. Schwartz, M. and Weber, D. New Information on the Date and Function of the Berkeley MP Archive. *Bulletin of the Asia Institute*, 2003b; 17: 17-29.
- Frye, R. N. Sasanian seals and sealings. In: *Memorial Jean de Menasce*. Ed. par Gignoux, Ph., et Tafazzoli, A., Louvain, S., 1974; 155-161.
- Gignoux, Ph. Une nouvelle collection de documents en pehlevi cursif du début du septièmes siècle de notre ère. *Académie des Inscriptions et Belle- Lettres*, Paris, 1991; 683-700.
- Gignoux, Ph. Lettres privées et lettres d'affaires dans l'Iran du 7ème siècle. *Documentary Letters from the Middle East: The Evidence in Greek, Coptic, South Arabian, Pehlevi, and Arabic (1st-15th c CE)*, Edited by Eva Mira Grob and Andreas Kaplony, *Asiatische Studien/ Études Asiatiques*, 2008; 62(3): 827-842.

- Gignoux, Ph., La collection de textes attribuables à Dādēn-Vindād dans l'archive pehlevie de Berkeley. *Res Orientales*, Rika Gyselen (ed.), Sources for the History of Sasanian and Post Sasanian Iran. Bures-sur-Yvette: Groupe pour l'Étude de la Civilisation du Moyen-Orient, 2010; (19): 11-134.
- Weber, D., Krutzsch, M., Macuch, M. *Berliner Pahlavi-Dokumente: Zeugnisse spätsassanidischer Brief- und Rechtskultur aus frühislamischer Zeit*, Wiesbaden: Harrassowitz Verlag. 2008b.
- Weber, D. Villages and Estates in the Documents from the Pahlavi Archive: The Geographical Background. *Bulletin of the Asia Institute*, New Series, 2010; (24): 37-65.
- Weber, D. 'Philippe Gignoux' Beitrag zur Interpretation der Dokumente des Pahlavi Archive, California. *Studia Iranica, Florilegium offert a Philippo Ginpux pour son 80e anniversaire*, ed. R. Gyselen and Chr. Jullien, Paris: Peeters Publishers, 2011; (43) 283-303.
- Weber, D. Two unknown documents from the Pahlavi Archive, *Sasanika Papyrological Studies*, 2019; (3): 1-6.
- Weber, D. Sasanian Festivals in the Documents from the Pahlavi Archive, *Sasanian Studies: Late Antique Iranian World*, 2022; 1(1): 323- 345.

How to cite:

Asefi N, Mirfakhraie M. Pahlavi Archive of Hastijan. Zaban Farsi va Guyeshhay Irani. 2024; 2(16): 143-163. DOI: 10.22124/plid.2024.27030.1666

Copyright:

Copyright for this article is retained by the author(s), with first publication rights granted to *Zaban Farsi va Guyeshhay Irani (Persian Language and Iranian Dialects)*. This is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided that the original work is properly cited.

بایگانی اسناد پهلوی هستیجان

نیما آصفی^۱

مهشید میرفخرایی^۲

چکیده

در این نوشتار پس از ذکر تاریخچه کوتاهی از مجموعه اسناد پهلوی، روند تاریخ‌گذاری و محل کشف آنها، سه سند با نامهای ناشناخته شماره ۲، برکلی ۲۰ و برکلی ۲۲۳ بررسی می‌شود. فیلیپ ژئنیو و دیتر وبر پیش-تر این اسناد را یا واژه‌هایی از آنها خوانده و به زبان‌های فرانسه، آلمانی و انگلیسی ترجمه کرده‌اند. ابهام‌های فراوان موجود در خط پهلوی تحریری و ویژگی‌های جوهر و قلم به کار رفته در اسناد در کنار پیچیدگی شناخت دست‌خط و شیوه کتابت کاتبان کار بررسی و خوانش این اسناد را بی‌اندازه دشوار و بازبینی آنها را ناگزیر می‌کند. بر همین اساس، در این مقاله برای برخی از واژه‌ها خوانش و معنی تازه‌ای پیشنهاد می‌شود. افزون براین در هر سه سند، ساختار اضافی خاصی وجود دارد که کلید دریافت نکته اصلی اسناد است که تاکنون به آن توجه نشده است. در این نوشه این ساختار اضافی بازشناسی، تجزیه و تحلیل و به بازماندهای آن در برخی زبان‌های شمال‌غربی اشاره می‌شود.

واژگان کلیدی: شهرستان دلیجان، غار هستیجان، اوخر دوره ساسانی، اویل دوران اسلامی، اسناد پهلوی

✉ nima.asefi.ym@gmail.com

۱. دانشجوی دکتری زبان‌های باستانی، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات

فرهنگی، تهران، ایران. (نویسنده مسؤول)

۲. استاد بازنشسته گروه زبان‌های باستانی پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات
com

۲. استاد بازنشسته گروه زبان‌های باستانی پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات

فرهنگی، تهران، ایران.

۱- مقدمه**۱-۱- معرفی بایگانی اسناد پهلوی**

ریچارد فرای در ۱۹۷۴ م سندی را که به خط پهلوی تحریری نوشته شده بود منتشر کرد^(۱). تا ۱۹۸۸م، این تنها شاهد از پیکرهای بود که بعدها به نام بایگانی پهلوی^۱ خوانده شد. در این سال، شخصی تعدادی نسخه خطی پهلوی را برای فروش به دانشگاه برکلی عرضه کرد. این اسناد در کاوش‌های غیرمجاز به دست آمده و به شکل غیرقانونی از کشور خارج شده بود. بدین ترتیب محل دقیق کشف اسناد برای پژوهشگران مشخص نبود. اسناد نیز به خط بسیار دشوار و پرا بهام پهلوی تحریری نوشته شده بود و در آن زمان، آگاهی چندانی از درونمایه آنها در دست نبود.

نخستین اثر پژوهشی در معرفی و خوانش تعدادی سند به کوشش ژینیو، طی مقاله‌ای (Gignoux, 1991: 683-700) منتشر شد. همان‌طور که خود ژینیو در آن مقاله گفته، رمزگشایی و پی‌بردن به درونمایه اسناد زمان زیادی برداشت و تاکنون نیز کار به پایان نرسیده است. افرون‌براین، تعداد زیادی از اسناد هنوز خوانده نشده و بررسی دوباره اسناد خوانده شده نیز ضروری است. بخش بزرگی از این اسناد در اختیار دانشگاه برکلی قرار گرفت که سپس به کتابخانه بنکرافت آن دانشگاه اهدا شد. تعدادی به دانشگاه برلین رسید و ۶ سند در اختیار موزه باستان لس‌آنجلس قرار گرفت. برخی از اسناد نیز در مجموعه‌های شخصی نگاهداری می‌شود (Azarpay, 2003a: 2).

۱-۲- روند تاریخ‌گذاری

برخی از اسناد تاریخ دارند اما مبدأ این تاریخ‌ها ذکر نشده است و این خود باعث سال‌ها پژوهش و صرف وقت بسیار شد. عمر این اسناد به دو طریق تخمین زده شده است:

الف: آزمایش کربن ۱۴

ب: اتکا بر تاریخ‌ها و درونمایه اسناد و تطبیق آنها با شواهد کتاب تاریخ قم

الف: آزمایش کربن ۱۴

در ۱۹۸۸م نمونه‌هایی از این اسناد برای آزمایش کربن ۱۴ به بخش فیزیک دانشگاه آریزونا فرستاده شد. این آزمایش، تاریخ تقریبی ۱۱۰۰ تا ۷۰۰ پس از میلاد را برای مجموعه نشان

داد. سال‌ها بعد کتابخانه بنکرافت یک نمونه چرمی را برای انجام این آزمایش به همان دانشگاه فرستاد. این آزمایش سن سند را ۱۳۲۳ سال تخمین زد و میزان خطای احتمالی را حدود ۷۷ سال در نظر گرفت. نتایج این آزمایش‌ها منحنی واسنجی (calibration) عمر این اسناد را ۶۵۱ تا ۷۷۶ میلادی (با ۶۸٪ اطمینان) و ۶۰۰ تا ۸۸۸ میلادی (با ۹۵٪ اطمینان) تعیین کرد (همان‌جا). در مجموعه اسناد پهلوی، چند سند به خط و زبان عربی نیز یافت شده‌است. تخمین عمر سند ۲۶۱ به خط عربی، ۶۶۵ تا ۷۷۰ میلادی (با ۶۸/۳٪ اطمینان) و ۶۵۳ تا ۸۵۸ (با ۹۵/۴٪ اطمینان) و سند ۶۸۸، ۷۷۵ میلادی (با ۶۸/۳٪ اطمینان) و ۶۶۸ تا ۸۶۴ (با ۹۵/۴٪ اطمینان) است (Azarpay, 2003b: 17).

ب: تعیین مبدأ زمانی براساس شواهد متنی

ژینیو در نخستین مقاله‌اش، مبدأ زمانی را زمان خسرو دوم پیشنهاد کرد (1991: 695) ولی کمی بعد با تغییر نظر مبدأ زمانی را تاج‌گذاری یزدگرد اعلام کرد (Weber, 2008a: 215). آذرپی (ibid. 19-22) اساس تاریخ‌گذاری را زمان پرداخت خراج و سبب این تاریخ‌گذاری را کاربرد این واژه در نامه‌های عربی دانست و تاریخ میانه قرن هشتم را پیشنهاد کرد. ژینیو (16-14: 2010) تمام احتمالات درباره تاریخ‌گذاری اسناد از جمله پیشنهاد آذرپی را رد کرد و مبدأ تاریخ‌ها را درگذشت یزدگرد سوم یعنی سال ۶۵۲ عム اعلام کرد. وبر (2008a: 216- 218) به بررسی نظرات ارائه شده پرداخت و با تأیید نظر ژینیو و با تطبیق نام خاص یزدان‌پادار (^(۳)Yazdānpādār) در اسناد پهلوی با نام یزدان‌فاذار در کتاب تاریخ قم، نیز خطشناسی اسناد، به نتایج بسیار خوبی دست یافت.

مؤلف تاریخ قم در روایت ورود اعراب اشعری به قم چندین بار به دو گاهشمار ایرانی اشاره می‌کند: «عبدالله و أحوص، پسران سعدبن مالکبن عامر أشعاری به قم رسیدند در أيام خلافت عبدالملك. روز شنبه ماه فوردين، روز نوروز سنه اثننتين و ثمانين (۸۲) از تاريخ پادشاه شدن يزدجرد بن شهريار و سنه اثننتين و ستين (۶۲) فارسيه از هلاك و زوال يزدجرد- و آن تاريخي است مستعمل به قم، معروف به نزديك ايشان- و سنه اربع و تسعين (۹۴) هجريه (تاریخ قم: ۸-۶۸۷).

۱-۳- مناطق نامبرده شده در اسناد

امروزه مناطق نامبرده شده در اسناد در سه استان قم، اصفهان و مرکزی واقع‌اند. نام قم ۳۴، [kwm]/ Kōm دست‌کم، سه بار، دو بار در سند برکلی ۱۳۶ و یک بار در سند برکلی آمده‌است (Weber, 2010: 38).

Berk. 34 Kom	Berk. 136 Kom

پربسامدترین جای نام نمیور [nmywl]/ Namēwar، نیمور امروزی در شهرستان محلات، حداقل در ۳۲ سند قابل شناسایی است.

Berk. 5 Namēwar

در مرتبه بعد یزدان‌آبستان [yzd'n'pst'n]/ Yazdānābestān با دست‌کم ۳۰ مورد قرار دارد. جای دقیق یزدان‌آبستان مشخص نیست، اما ویر (ibid. 40) حدس زده که ممکن است با کوهپایه یزدان در نزدیکی قم مرتبط باشد.

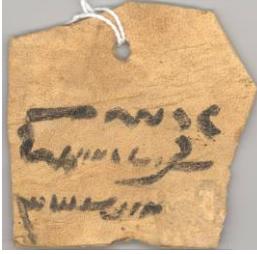
۱-۳-۱- خاستگاه اسناد، غار زل هستیجان

با گذشت بیش از ۳۵ سال از آغاز پژوهش بر روی این اسناد و شناسایی جای نام‌ها، تا چندی پیش محل اصلی این اسناد ناشناخته بود. پژوهش‌های نیما آصفی به کشف محل اصلی این اسناد در غاری به نام زل در روستای هستیجان (۲۰ کیلومتری نیمور) از توابع شهرستان دلیجان منجر شد^(۴).

۱-۴- دسته‌بندی اسناد

این اسناد از نظر درون‌مایه و قالب کتابت تفاوت‌هایی دارند. نامه‌های رسمی، نامه‌های غیررسمی، پیمان‌نامه، ایدگار، رسید دریافت (padīrāy)، رسید پرداخت (wizārd)، برچسب (tag) برای چکدان یا سبد (tabangōg)، استنادی با ذکر فعل āwišt «مهر کرد» و ... از آن جمله‌اند.

چکدان به همراه سند 218 Berk.	سبد (tabangōg) طبرستان
	

نمونه‌ای از برچسب مربوط به چکدان Berk. 175b	نمونه‌ای از برچسب مربوط به سبد (tabangōg) Berk. 109
	

۲- پیشینهٔ پژوهش

به سبب دشواری خوانش خط پهلوی تحریری، بهویژه شکل به کاررفته در این اسناد، تاکنون تنها دو ایرانشناس بزرگ؛ فیلیپ ژینیو و دیتر ویر، پیوسته و بسیار به بررسی و خوانش این اسناد پرداخته و آگاهی‌های ارزشمندی در اختیار پژوهشگران قرار داده‌اند. ادامه‌دهندگان این راه خود را وامدار کوشش‌ها و یافته‌های این دو پیشگام بلندآوازه می‌دانند.

۳- اسناد پهلوی

۱- سند ناشناخته ۲ دربارهٔ پرداخت جیره در ۹ سطر و بدون اثر مهر، روی چرم نوشته شده‌است و در مجموعه‌ای شخصی نگاهداری می‌شود.

حرف‌نویسی	آوانویسی
's'dk	āsāyag ⁽¹⁾
1. plyk' Y PWN nmywl d'lyk ZNH	1. Friyag ī pad Namēwar dārīg ēn ⁽²⁾
2. BYRH 'rtwhšt Y ŠNT XXX III-III-III	2. māh Ardwahišt ī sāl 39
3. MN YWM-c 'whrmzd pr'c 'D YWM mtr' Y	3. az rōz-iz Ohrmazd frāz tā rōz Mihr-ē
4. nzdst' PWN YWM X III-II lwcyk Y SWSY'	4. nazdist ⁽³⁾ pad rōz 15 rōzīg ī asp
5. I Y m[dy'nk']Y YWM ŠG K II	5. 1 ī *m[ayānag] ī rōz jaw k(abīz) ⁽⁴⁾ 2
6. W 'spst'[III glt']l'd ŠG G -III	6. ud aspast [3 gird] rāy jaw g(rīw) ⁽⁴⁾ 3
7. W 'spst' XX-[XX III]-II glt' W TBN' pt[m'n-II]	7. ud aspast [45] gird ud kāh pay[mān 2] ⁽⁵⁾
8. 'L ... Y 'hwld'l YHBWNT'	8. Õ ... ⁽⁶⁾ ī āxʷarrdār dād
9. ○○○○○	

- ۱- فریگ، داری (انباردار) در نمیور، این
 ۲- ماه اردیبهشت سال ۳۹
 ۳- از روز اورمزد فراز (به پیش) تا آغاز روز مهر، به ۱۵ روز، برای روزی یک اسب
 ۴- میانگین روزانه، جو ۲ قفیز
 ۵- و اسپیست (یونجه) [۳ گرد/بسته]، جو ۳ جریب
 ۶- و اسپیست [۴۵] گرد و کاه ۲ پیمان
 ۷- به ... آخردار داد.
 ۸- ۰۰۰۰ -۹

۱- در بالای این سند، و نیز چند سند دیگر از جمله برکلی ۳۱، ۱۴، ۳ و ابراهیمی، این حروف به شکل عمودی نوشته شده است. و بر (5: 2019) واژه را *('s' dk)* حرف‌نویسی کرده و حدس زده که مربوط به فرمانی است مبنی بر اینکه در جایی مانند بایگانی نگهداری شود.
 ۲- و بر (4: ibid.) واژه را ŠRM/ drōd «درود» خوانده است. این سند، ثبت پرداخت جیره روزانه برای یک اسب است. با توجه به املای واژه و دیگر شواهد از جمله برکلی ۵ و برکلی ۲۹، خوانش *ZNH/ ēn* مناسب به نظر می‌رسد.

Berk. 5	Berk. 29
Friyag ī pad Namēwar dārīg ēn māh Mihr ī sāl 37	Friyag ī pad Namēwar dārīg ēn māh Day

۳- معنی nazdist (صفت عالی از *nazd*: نزد) «نزدیک‌ترین» است. اما در متن‌های پهلوی در معنی نخست، ابتداء و آغاز نیز به کار رفته است (Nyberg, 1974: II/ 137). با معنای اخیر، افزون بر سند ناشناخته ۲، در اسناد برکلی ۲۰ و برلین ۲۶ دیده می‌شود:
nazdist ۳ az māh ۴) Ardwahišt ī sāl 40 ud rōz ۵) Day pad Ādur frāz tā māh ۶) Amurdād-ē **nazdist** ud rōz Ohrmazd ۷) pad 2 māh ud 22 rōz ...
 (۳ ... از ماه (۴) اردیبهشت سال ۴۰ و روز (۵) دی به آذر فراز (به پیش) تا (۶) آغاز ماه امرداد و روز اورمزد، (۷) به ۲ ماه و ۲۲ روز ...

و بر در ترجمۀ هر دو سند nazdist را «بعدی» (nächsten, next) معنی کرده است^(۵). او در سند ناشناخته ۲ rōz Mihr را پانزدهم ماه یعنی «دی به مهر» دانسته است^(۶). روشن است که مهر روز شانزدهم و دی به مهر روز پانزدهم ماه است. اگر rōz Mihr ۱ nazdist را مانند ویر) «دی به مهر» فرض شود، تعداد روزها از روز اورمزد (نخستین روز) تا روز «دی به مهر»، ۱۴ روز می‌شود. اینجا ظاهرا ویر دی به مهر را نیز در شمار روزها آورد است تا تعداد روزها به ۱۵ برسد. اما حضور *ta*: «تا» در این عبارت، پایان بازۀ زمانی را نشان می‌دهد و در زبان‌های پهلوی و فارسی در شمار بازۀ زمانی به حساب نمی‌آید.

دشواری فهم این دو سند در شناخت یک ساختار اضافی خاص^(۷) است:

مضاف + نقش‌نامای *y* + مضاف‌الیه →

در سند ناشناخته ۲، rōz Mihr مضاف‌الیه nazdist و *y* بازمانده **ahya*- باستانی، پایانه صرفی اضافی مفرد ماده‌های *da* است و از نظر معنایی با ساختار اضافی ساده nazdist ۱ rōz Mihr: «آغاز روز مهر» برابر است.

در سند برلین ۲۶، ویر توضیح نداده است زمانی که شروع بازۀ زمانی اردیبهشت ماه است، چگونه ماه بعدی امرداد می‌شود. در اینجا نیز ساختار اضافی ویژه به کار رفته، یعنی nazdist ۱ Amurdād با Amurdād-ē nazdist نخستین روز ماه، منظور خود را کاملاً روشن ساخته است.

ویر با تصریح متن در مورد «روز اورمزد» و عدد ۲۲ ماه و ۲۲ روز، متوجه تأکید نویسنده بر آغاز ماه امرداد شده ولی ظاهرا توجهی به این ساختار اضافی نداشته است.

ویر (2008b: 110) در شرح سند برلین ۲۶ به شاهدی از nazdist با همین ساختار اضافی در متن پهلوی مادیان هزار دادستان اشاره می‌کند و ترجمۀ دومناش را از این بند نقل می‌کند که در آن nazdist به معنی «آینده، بعدی» ترجمه شده است:

ka māh Ādur ud rōz Ohrmazd gōwēd: ‘kū-t andar ēd māhag ۱ nazdist har(w) rōz ۱ dirham dahēm’ ۳۰ dirham dahišn. ud ka gōwēd: ‘kū-t tā ē māh ۱ nazdist bowandag har(w) rōz ۱ dirham dahēm’ ۳۱ dirham dahišn.

اگر در ماه آذر در روز اورمزد بگوید که «طی ماه آینده هر روز یک درهم به تو خواهم داد» باید ۳۰ درهم بدهد. و زمانی که بگوید که «تا اینکه ماه آینده کامل شود، هر روز یک درهم به تو خواهم داد»، باید ۳۱ درهم بدهد.^(۸)

احتمالاً ویر با توجه به این بند و ترجمۀ دومناش nazdist را «آینده» معنی کرده است. ماتسوخ (1981: 165, 178) در ترجمه‌ای از این بند nazdist را بعدی (nächsten) معنی

کرده است^(۹). پریخانیان (1997: 281) māhag nazdist را در جمله نخست «ماه بعد» (next month) و دومین nazdist را «نزدیک‌ترین» (nearest) ترجمه کرده است^(۱۰). با توجه به واژه bowandag به معنی «کامل» در متن، هریک از آنان به گونه‌ای به نکته سند در مورد «کامل شدن ماه» در ترجمه و یادداشت‌ها اشاره کرده‌اند ولی هیچ یک به معنی «آغاز و ابتدا» برای nazdist، نیز این ساختار اضافی خاص توجهی نداشته‌اند.

در اینجا نیز با توجه به ساختار اضافی مورد نظر و معنای گفته‌شده برای nazdist مفهوم جمله چنین است: اگر شخصی متعهد شود از آغاز ماه، هر روز یک درهم بدهد، باید تا پایان ماه ۳۰ درهم بدهد (چون ماه ۳۰ روزه است)، اما اگر تعهد کند که تا زمانی که آغاز ماه (روز اول ماه جدید) کامل شود، هر روز یک درهم بپردازد، باید ۳۱ درهم بدهد چون کامل شدن آغاز ماه، به معنی کامل شدن روز اورمذ ماه جدید است، یعنی تا پایان روز اورمذ ماه ۳۱ روز می‌شود.

بدین ترتیب برگردان جمله چنین خواهد بود:

اگر در ماه آذر روز اورمذ گوید که از آغاز این ماه، هر روز یک درهم می‌دهم، باید ۳۰ درهم بدهد و اگر گوید که تا آغاز این ماه کامل شود (تا روز اورمذ کامل شود)، هر روز به تو یک درهم می‌دهم، باید ۳۱ درهم بدهد.

در متن پهلوی پیمان کدخایی به کار رفته‌است که می‌تواند تأییدی بر معنای «آغاز، اول» برای این واژه و ساختار اضافی ساده باشد:

andar māh Wahman ī sāl šaš-sad [ud] wīst ī haft ī pas az sāl ī wīst ī oy *bay Yazdgird šāhān-šāh Šahryārān, nāf ī oy *bay Abarwēz Husraw šāhān-šāh ī Ohrmazdān, frāz nazdist rōz ī Day-pad-Mihr, ka *wāzagān ī weh pad hanjaman madār būd hēnd, (Jamasp-Asana, 1913: 141).

«در ماه بهمن سال ششصد و بیست و هفت پس از سال بیست شاهنشاه قمی، یزدگرد شهریاران، نوه شاهنشاه قمی، خسروپرویز اورمذدان، فراز (به پیش) آغاز روز دی به مهر، هنگامی که واژه‌ها (سخنان) نیکو در انجمن روان بودند ...» (نیز نک. بعد: برکلی ۲۰، برکلی ۲۲۳).

۴- از نکات ارزشمندی که می‌توان در این سند دید، تعیین مقدار جریب (grīw) در برابر قفیز (kabīz) است. در بسیاری از متون کهن از جمله منتهی‌الارب، شرح قاموس و تاج العروس مقدار هر جریب ۴ قفیز ذکر شده است (دهخدا، مدخل قفیز). تاج العروس اضافه می‌کند که «بعضی گویند مقدار آن در بلاد مختلف همچون رطل و مد و ذراع و امثال آن تفاوت دارد» (همان‌جا). در تاریخ قم (ص ۳۰۴) آمده است «و چون زمینی را یابند که مساحت آن بذراع هاشمی سه هزار و ششصد گز هست بداند که آن یک جریب است و جربی عبارت از ده قفیز

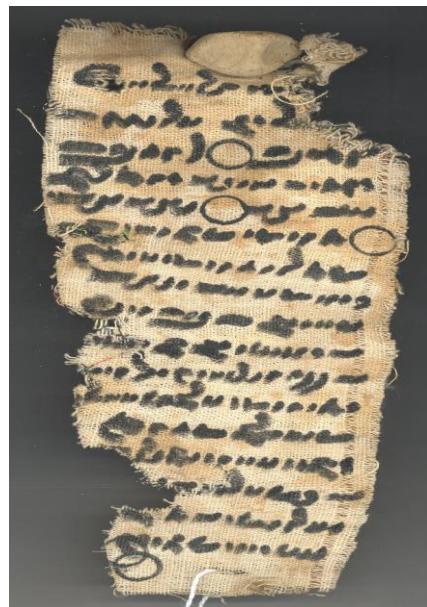
است و قفیزی سیصد و شصت گز». در سند ناشناخته ۲ بازه زمانی ۱۵ روز است و هر روز ۲ قفیز به اسب داده می‌شود، پس ۳۰ قفیز با ۳ جریب برابر می‌شود. یعنی مطابق با نوشته تاریخ قم، که هر جریب را با ۱۰ قفیز برابر داده است.

۵- از این واژه تنها دو حرف [pt] باقی مانده است، اما در تعداد زیادی از اسناد از جمله در اسناد برکلی^۵، ۱۶ و ۱۹ املای کامل واژه [ptm'n] در کنار کاه kāh آمده است. پیمان یا پیمانه ظرفی است که بدان چیزها پیمایند. امروز در بویراحمدی سفلی و سردسیر واحد وزنی به نام پیمان وجود دارد که برابر است با ده قفیز دوازده کیلوگرمی در گندم (دیانت، ۱۳۶۷: ۱۰۴).

۶- وبر (4: 2019) واژه را jādag «خوانده» و «سهمیه» معنی کرده و احتمالاً بنابر همین معنی فعل dād (داد) را «افزود» معنی کرده است^(۱۱). با مقایسه دیگر اسناد مانند برکلی^۸ به نظر می‌رسد اینجا نام آخردار باید آمده باشد که «فریگ» جیره اسب را بدو تحويل داده است.

Berk. 8 ō Māhwīndād ī āxʷarrdād dād	سند ناشناخته شماره ۲ ō ... ī āxʷarrdār dād

۲-۳- سند برکلی ۲۰ از نوع پیمان نامه با نشان مهر، در ۱۷ سطر بر روی پارچه نوشته شده است و اکنون در کتابخانه بنکرافت نگهداری می‌شود.

آوانویسی	حروفنویسی
۱- به سرور، زادخردونداد	1. (ō xʷad)āyīg zādxradwindād
۲- استاندار نمار، {از} فرخیزدان	2. (ōstānd)ār namāz Farrooxyazdān
۳- بس درود. من (فرخیزدان) این ماه	3. drōd was man ēn māh
۴- بهمن سال ۴ و روز رام	4. Wahman ī sāl 40 ud rōz Rām
۵- ۴۰ جریب گندم <و> ۴۰ جریب جو	5. gandum grīw 40 jaw grīw 40
۶- از سرور وام سtanدم	6. az xʷadāyīg abām stad ^(۱)
۷- و با سرور پیمان	7. u-m abāg xʷadāyīg paymān
۸- کردم که آن گندم و جو را	8. kard kū ^(۲) ān ^(۲) gandum ud jaw
۹- هنگام آغاز ماه خرداد اندر همان دستگرد ^(۶)	9. pad hangām ī māh Hordād
۱۰- دراندرزبدان ^(۷) (منسوب به دراندرزبد) به سرور	10. ī nazdist ^(۳) andar ^(۳) ham dastgird
۱۱- یا کسی که سرور فرماید سپردن	11. ī darhandarzbedān ō xʷadāyīg
۱۲- بسپارم و این	12. ud kē xʷadāyīg framāyēd abespārdan ^(۴)
۱۳- نامه را با گواهمه ^ر	13. abespārēm u-m ēn
۱۴- دادفرخ...	14. nāmag pad gugāy-muhr ī
۱۵- و فرخزاد از (همان)	15. Dādfarox ī ...
۱۶- دستگرد مهر کردم.	16. ud Farroxzād ī az (ham)
۱۷- dastgird ^(۵) āwišt	17. dastgird ^(۵) āwišt

- ۱- به سرور، زادخردونداد
 ۲- استاندار نمار، {از} فرخیزدان
 ۳- بس درود. من (فرخیزدان) این ماه
 ۴- بهمن سال ۴ و روز رام
 ۵- ۴۰ جریب گندم <و> ۴۰ جریب جو
 ۶- از سرور وام سtanدم
 ۷- و با سرور پیمان
 ۸- کردم که آن گندم و جو را
 ۹- هنگام آغاز ماه خرداد اندر همان دستگرد^(۶)
 ۱۰- دراندرزبدان^(۷) (منسوب به دراندرزبد) به سرور
 ۱۱- یا کسی که سرور فرماید سپردن
 ۱۲- بسپارم و این
 ۱۳- نامه را با گواهمه^ر
 ۱۴- دادفرخ...
 ۱۵- و فرخزاد از (همان)
 ۱۶- دستگرد مهر کردم.

۱- ژینیو (2008: 834) واژه را *āwām* خوانده است. وبر (2022: 339) در شرحی که بر شناسه *-ty*-نوشته، فعل را *YNSBWN-ty* حرف‌نویسی اما *stānēm* (فعل مضارع اول شخص مفرد) خوانده است. این شناسه افزون بر اول و سوم شخص مفرد و سوم شخص جمع، برای سوم شخص مفرد ماضی (مادة ماضی) در متون پهلوی به کار رفته است (Nyberg, 1964: I/ 179). در اینجا نیز با ضمیر غیرفعالی *man*, به عنوان عامل، فعل ماضی متعدد *man stad* «ستاندم» را ساخته است. ساخت ماضی متعدد *u-m kard* «کردم» در سطرهای ۷-۸ نیز تأییدی بر این خوانش است.

۲- ژینیو (همان‌جا) دو واژه *kū* و *ān* را *abāyēd* خوانده است. در اینجا جمله از نظر نحوی به حرف ربط نتیجه‌ای *kū* نیازمند است که پس از فعل آمده است. از سوی دیگر حرف پایانی *t* نیست. در موارد مشابه *abāyēd* با الفک زائد نوشته شده است (نک. تصاویر زیر از املای دو واژه *.kū* و *abāyēd*).

Berk. 105, 7 <u>abāyēd</u>	Berk. 86, 9 <u>abāyēd</u>	Berk. 34, 8 <u>abāyēd</u>	Berk. 48, 4 <u>abāyēd</u>	Berk. 25, 6 <u>abāyēd</u>
Berk. 20, 8 kū ān				
Berk. 226, 1 kū				
Berk. 13, 1 kū				
Berk. 34, 5 kū				

۳- ژینیو (ibid. 835) واژه *tābestān*^(۱۲) خوانده است که از نظر املایی ممکن نیست و از نظر معنایی نیز نادرست است. چه خرداد ماه، آخر بهار است و نه تابستان. وبر (2010: 42) واژه را *Nāyageštān*: نایگستان خوانده و آن را جای‌نام دانسته و چنانکه در نقشه زیر نشان داده، آن را برابر «ناحیه» در نزدیکی قم دانسته است. او *Nāyeh* را شکل قدیمی *Nāhiyeh* و اساس هر دو را *Nāyageštān* دانسته است.

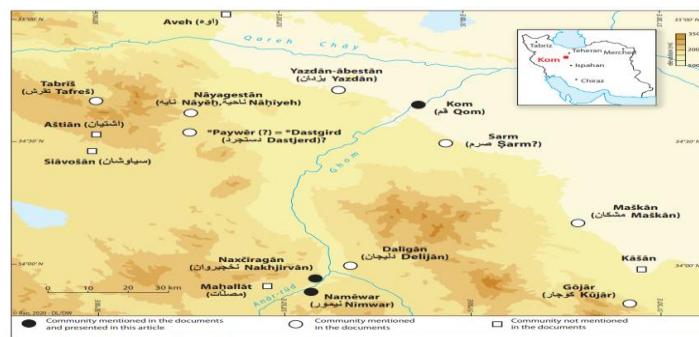

Fig. 3. Map of the places of the "Pahlavi Archive" (Weber, 2010, p. 47).

و بر (نیز ژینیو) واژه بعدی را ŠM/nām خوانده و جمله را این گونه معنی کرده است: به هنگام خرداد ماه از نایگستان نام که همان دستگرد در هندرزبدان است. پیش از آنچه خوانده شده نقش‌نمای Y آمده است و نه حرف اضافه az. این Y در ارتباط با māh Hordād و واژه مورد بحث (مانند اسناد پیشین) nazdist است. بدین ترتیب Hordād به معنی «آغاز ماه خرداد» است. Hordād ī nazdist نویسنده تعهد کرده که گندم و جویی را که به وام سtanده است، در آغاز ماه خرداد به استاندار یا معرف او بازگرداند. همان‌طور صفحه نزد (۱۳۵۳: ۱۸) در شرح زمان کاشت و برداشت محصولات کشاورزی مناطق کم‌آب گفته، در هنگام اردیبهشت زمان برداشت جو و گندم و کاشت پنبه و صیفی‌جات بوده است.

Berk. 20, 10 nazdist	Berlin. 26, 6 nazdist	Unknow2, 4 nazdist

۴- ژینیو این دو واژه را framāyēd padīrāy خوانده است. این خوانش از نظر املایی و نیز معنایی درست به نظر نمی‌آید. abēspārdan قابل سنجش است با دو شاهد زیر:

Berk. 86, 11 abēspārd	Berk. 165, 3&4 ō Paywēr frēstādan ud ō Zādānfarrox ī pad Paywēr dārīg abespārdan... به پیویر فرستادن و به زادان فرخ در پیویر داری سپردن ...
--------------------------	--

۵- ژینیو واژه را Y'TWNt/ āmad خوانده است که درست به نظر نمی‌رسد. این واژه در مقایسه با شواهدی مانند برکلی ۷۸ به dastgird تصحیح شد.

Berk. 20, 17	Berk. 78, 4

۶- دستگرد زمین پست و هموار، زمین و ملک زراعی و بنایی کوشک‌مانند است که خانه‌های اعیانی به دور آن است. بیشتر نقاطی که در ایران و کشورهای پیرامون با نام‌های دستگرد و دستجرد معروف‌اند، همان زمین‌های شاهی ساسانی هستند (نک. پدرام جم، ۱۳۹۹: ۹۱-۱۰۵؛ دانشنامه ایرانیکا، مدخل dastgerd).

۷- دراندرزبد عنوانی اداری در دوران ساسانی و به معنی مشاورکل، بلندپایه‌ترین مقام در دربار بوده است. این عنوان در پیوند با دارایی‌ها و اموال سلطنتی در کارنامه اردشیر باکان به کار رفته: darhandarzbed ī wāspuhragān: مدیر و سرپرست دارایی‌های سلطنتی (Nyberg, 1974: II/94). در وزیدگی‌های زادسپرм فصل ۱/۳۳ به دراندرزبدی فرشوستر در دربار گشتاسب اشاره شده است:

gōwīhēd kū Frašōštar ... ciyōn gētīhā darhandarzbed ī Wištāsp būd ān ī mēnōgīg ham darhandarzbedīh būd.

«گفته می‌شود که ای فرشوستر ... چون در گیتی دراندرزبد گشتاسب بود، در مینو هم در اندرزبد بود» (راشدمحصل، ۱۳۸۵: ۵۱۷). این اشاره زادسپرم می‌تواند زیر تأثیر برگردان زند واژه sarəm (از- sar-: پشت، پناه) یسن ۴۹/۸ به سalarīh: سalarی، سرپرستی، ریاست باشد که سپس به darhandarzbedīh معنی شده و در هر دو، اوستا و برگردان زند، به دراندرزبدی فرشوستر در دربار گشتاسب اشاره شده است.

fōrašaoštarāi uruuāzištām aşahīā dā sarəm taṭ ḥazā mazdā yāsā ahurā
«به فرشوستر شادمانه‌ترین پناه راستی را بدء، این را از تو می‌خواهم، ای مزدا اهوره.»

(Humbach, 1991: I/ 181)

sālārīh ān az tō xwahēd Ohrmazd [darhandarzbedīh] +ā-š dah

«سalarی را از تو می‌خواهد ای اورمزد [دراندرزبدی را] پس بدو بدء.»

(andarzbad, Dhabhar, 1949: 215- 216)

۳-۳- سند برکلی ۲۲۳ از نوع اسناد مالی با نشان مهر، در ۱۲ سطر بر پارچه نوشته شده است و اکنون در کتابخانه بنکرهافت نگهداری می‌شود.

حرف‌نویسی	آوانویسی
1. hwryn MN ZK Y'L	1. X ^w arēn az ān ī ō
2. bwn' ZNH BYRH ddw'	2. bun ⁽¹⁾ ēn māh Day
3. Y ŠNT XXXX-III-III	3. ī sāl 47
4. lwcyk y gwšnsp-hdyb'l	4. rōzīg ī Gušnaspayār ⁽²⁾ -
5. Y BRH l'd BSLY'	5. ē pus ⁽²⁾ rāy gōšt
6. X kr l'd	6. 10 kardag rāy
7. pnyl X	7. panīr 10
8. kr'L	8. kardag ō
9. zyl'k'	9. Zīrāg(?)
10. YHBWNT	10. dād
11. pl'dy	11. Frāy
12. HTYMWNT	12. āwišt

- ۱- خورین از آنچه به
- ۲- بن (است) این ماه دی
- ۳- سال ۴۷
- ۴- برای روزی پسر گشنسپ ایار، گوشت
- ۵- ۱۰ کرده

- ۷- پنیر ۱۰
- ۸- کرده به
- ۹- زیراگ
- ۱۰- داد
- ۱۱- فرای
- ۱۲- مهر کرد.

۱- وبر (49: 2010) اصطلاح *az ān ī ō bun* را در سند برکلی 33b (نیز در برلین ۷، برلین ۸، برکلی ۲۲۲ و ...) «از آنچه به بن [تعلق دارد]» معنی کرده و در توضیح آن آورده است: «نقش اصلی اصطلاح *bun* در معنی لوازم اساسی (برای زندگی، مواد خوراکی) هنوز مشخص نشده است^(۱۳); به نظر می‌رسد نوعی فهرست سهمیه اقلام و کالاهای مردم روستایی شامل غلات، روغن و دیگر چیزهای مصرفی روزانه باشد که افراد مجاز بودند مقدار معینی از آن را برای امرار معاش دریافت کنند». وبر (ibid. 63) به سند برکلی ۱۲۴ درباره «بن مهربخت» *bun ī mihrbōxt* اشاره می‌کند که شامل ۱۰۳ جریب گندم و ۴۶ جریب جو است. هموارد آور می‌شود که «این در سازمان بعدی ایرانیان موسوم به *buneh* (بنه)، که بولت (Bulliet, 2009: 25-26) درباره آن توضیح داده، نشان داده شده است».

بولت (ibid.) بنه را «سازمان تیمکاری system (work team)» تعریف می‌کند و می‌افزاید «اعضای بنه از حق جمعی برای سهامی شدن در محصول زمین‌های آبادی برخوردار بودند» (برای بنه، تعریف، انگیزه‌های پیدایش و تداوم، قلمرو زمانی و مکانی و گونه‌های آن نک. جواد صفائی‌نژاد (۱۳۵۳) و مرکز دائم‌المعارف بزرگ اسلامی، مدخل بنه).

۲- ژینیو (94: 2009) دو سطر ۴ و ۵ سند برکلی ۲۲۳ را *rōzīg ī Gušasp ayār pus* خوانده و «برای روزی (جیره) گشنیپ دستیار پسر» معنی کرده است. او در توضیح آورده است: به نظر نمی‌رسد واژه *pus* با *ayār* نسبت پدرگانی تشکیل دهد زیرا *pus* از کسره اضافه آمده است، اما مثل اینکه همان نام سند ۲۱۹ باشد».

ژینیو (92-93: ibid.) این نام را در سند برکلی ۲۱۹ *Gušasp* خوانده ولی *ayār* را «دستیار» معنی کرده است. او توضیح می‌دهد که گمان نمی‌کنم *ayār* جزء دوم نام خاص باشد بلکه عنوانی برای *Gušasp* است زیرا متن به روشنی به دو شخص زیردست: «دستیار و خادم اشاره دارد». در این سند هیچ نشانی وجود ندارد که آن دو شخص زیردست گشنیپ هستند. در اینجا نیز همان ساختار اضافی خاص به کار رفته که ظاهرا ژینیو بدان توجهی نداشته است.

نظیر این ساخت در کتیبه‌های پارتی دوره میانه دیده می‌شود از جمله:

کتیبه شاپور در حاجی‌آباد سطر ۴: [pwhrypwhr]/ pührēpuhr = نوه

کتیبه‌های شاپور در حاجی‌آباد و کعبه زرتشت هر دو سطر ۱، اپسای دبیر سطر ۳:

شاپور [shypwhr]/ Šahēpuhr =

نیبرگ (Nyberg: 1974: II/ 162, 183) به ساختار اضافی این دو ترکیب اشاره و

puhrē šāhē را به ترتیب حالت غیرفعالی pühr و ذکر کرده است^(۱۴).

او به مثال‌هایی از این ساخت در متون فارسی میانه نیز اشاره می‌کند. مانند:

kārēcār (برای همه موارد همان‌جا، زیر سروازه‌ها) puštēpān, nehē-stān, kōfē sar, ḍštāpē-kar

نیبرگ به کاربرد ē/y در ساختارهای وصفی (صفت و موصوف) نیز اشاره می‌کند و ضمن ذکر

مثال‌هایی از درخت آسوریگ و بهویژه ایادگار زیران، روند تغییرات را شرح می‌دهد:

افزودن اختیاری پایانه ē- و جایگاه آن پیش از سروازه، از نواحی شمال‌غربی گرفته شده (و

در بلوچی شناخته است، زبانی که در آن صفت معمولاً پیش از موصوف قرار می‌گیرد) و ممکن

است پایانه ē-, ē-، en- را بگیرد یا نگیرد. آشاری از این پایانه در صفات nēvakēn, nēvakē

harvistān و harvēn (نک. همان‌جا، زیر این صفات) باقی مانده است. زمانی که زبان‌های جنوب

غربی این ساخت را وام گرفتند، پایانه ē- به اشتباه کسره اضافه تلقی شد (همان‌جا، -anōšē-

.mēnoi و zātān).

ساختار اضافی و وصفی در برخی زبان‌های شمال‌غربی ایران مانند گونه‌های گیلکی،

مازندرانی، تالشی، تاتی خلخال و ... رواج دارد. در این گونه‌ها وابسته ساختارهای اضافی در

بیشتر موارد با نقش‌نمای «ی»، «ی کوتاه» یا کسره، و وابسته ترکیبات وصفی اغلب بی‌نشان

نوشتاری، شوا یا در مواردی با «ه» چسبان همراه است. (نک. مهرداد نغزگوی کهن، ۱۳۹۵؛ راضیه

باقری خورانی، ۱۳۹۰).

۴- نتیجه‌گیری

مجموعه اسناد پهلوی که اکنون با کاوش‌های تازه، می‌توان آنها را «مجموعه اسناد پهلوی

هستیجان» نامید، به اواخر دوران ساسانیان و اوایل دوران اسلامی تعلق دارد. این اسناد که

همراه با پارچه، کوزه، گل‌مهر، کیسه چرمی و ... در غار زل هستیجان کشف شد آگاهی‌های

بالرزشی از آن دروان در اختیار قرار می‌دهند. نامها، جای‌نامها، گاهشماری، نام روزها و ماهها،

اوزان و مقیاس‌ها: جریب (grīw)، قفیز (kabīz)، کرده (kardag)، بسته (gird)، پیمان (paymān)؛ مناصب اداری: داری/ ابزاردار (dārīg)، بن‌بان/ ابزاردار (bunbān)، آخروردار (āxʷarrdār)، استاندار، دراندرزبد؛ نام محصولات کشاورزی و لبنی، آیین دبیری، آیین نامه‌نگاری رسمی (با ذکر عناوین محترمانه) و غیررسمی، آیین پیمان کردن و ساختارهای اضافی و وصفی که در برخی گونه‌های زبان‌های شمال غربی باقی‌مانده، از آن جمله‌اند.

پی‌نوشت

۱. (Frye, 1974: 155-161)، این سند متعلق به مجموعه شخصی عباس مزدا است.
۲. نام Yazdānpādār دست‌کم در ۲۱ سند از جمله برکلی ۵، ۳۳ ب و ۴۲ دیده می‌شود.
۳. برای نمونه در صفحات ۸۳، ۹۲، ۹۳، ۹۱، ۹۰، ۹۲، ۹۳، ۹۲، ۹۰، ۸۳.
۴. پس از گزارش آصفی، بررسی مقدماتی غار به سرپرستی اسماعیل شراهی انجام شد و پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری مجوز کاوش فصل نخست را صادر کرد. در فصل اول کاوش، به سرپرستی دکتر محمدرضا نعمتی، تعدادی سند، اثر مهر و اشیای دیگر به دست آمد (آصفی، ۱۴۰۲: ۱۰-۴). (Asefi, 2023a: 1-2) (Asefi, 2023b: 1).
۵. ترجمه وبر از سند ناشناخته ۲: from exactly day Ōhrmazd until day Mihr [4] the next one for 15 days the ration of one horse... (Weber, 2019: 5). «...دقیقا از روز اورمزد تا روز مهر بعدی، برای ۱۵ روز جیره یک اسب...» ترجمه وبر از عبارت سند برلین: ۲۶

Und Tag Day pad Ādur (8. Tag) bis hin zum nächsten Monat Amurdād (5. Monat) und Tag Ohrmazd (1. Tag)... (Weber, 2008b: 110).

«روز دی به آدور (روز هشتم) تا ماه بعد امداد و روز اورمزد»

6. The phrase rōz Mihr ī nazdist refers to the 15th day Day pad Mihr (Weber, 2019: 5).

۷. برای شرح این ساخت نک. یادداشت شماره یک سند برکلی ۲۲۳.

8. Si au mois d'Atur, au jour d'Ohrmazd on déclare: 'pendant le mois prochain, je te donnerai chaque jour un dirham', il faut donner 30 dirham. Et quand on dit: 'jusqu'à ce que le mois prochain soit accompli, je te donnerai chaque jour un dirham', il faut donner 31 dirham (de Menasce, 1985: 114-115).

9. (13) im Monat ātur am Tage ōhrmazd verienbart: 'Ich gebe dir während nächsten Monat jeden Tag einen Drahmen', (so) muß er (14) 30 Drahmen übergeben. Und wenn er sagt: 'Ich gebe dir bis dieser nächsten

Monat vollendet ist, jeden Tag (15) einen Drahmen', (so) sind 31 Drahmen auszuhändigen.

10. If in the month Atur on the day Ohrmizd he declares in this manner: "in the course of this next month, I shall daily give you one drahm", then he must give 30 drahms. But if he declares (this, in this manner): "until one, the nearest, month elapses, I shall daily give one drahm", then he must give 31 drahms.

11. ۱. Õ jādag ī āx^warrdār dād, added to the quota of the groom.

۱۲. Été: تابستان

۱۳. واژه bun در متن روایت پهلوی ۳۷-۳۶/۵۸ در معنای «چیزهای اساسی» به کار رفته است (میرفخرایی، ۱۳۹۰: ۳۴۱؛ ۱۳۹۰: ۹۸-۹۹).

۱۴. مقاله‌ای با عنوان «نوعی ساخت اضافی در درخت آسوری و یادگار زریران» از میثم محمدی زیر چاپ است.

منابع

- آصفی نیما. گزارشی از پیگیری و بررسی اسناد پهلوی هستیجان، گنج کهن، ۱۴۰۲؛ ۲(۸-۷): ۴-۱۰.
- باقری خوزانی راضیه. بررسی تطبیقی ساخت اضافه در فارسی، گیلکی، بلوجی و هورامی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد راهنمایی غلامحسین کریمی دوستان، دانشگاه کردستان. ۱۳۹۰.
- جم پدرام. دستگرد و دسکره. فرهنگ‌نویسی، ۱۳۹۹؛ ۱۹(۲): ۷۵-۱۱۵.
- دهخدا علی‌اکبر. لغتنامه، نسخه دیجیتال https://dehkhoda.ut.ac.ir. ۱۳۷۷.
- دیانت ابوالحسن. فرهنگ تاریخی سنجش‌ها و ارزش‌ها، تبریز: انتشارات نیما، ۱۳۶۷.
- راشد محصل تقی. وزیدگی‌های زادسپرم، تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی. ۱۳۸۵.
- صفی‌نژاد جواد، بنه، تهران: توسع، ۱۳۵۳.
- فرهادی مرتضی. بنه، تهران: توسع، ۱۴۰۲/۱۲/۲۰. https://www.cgie.org.ir/fa/article/۱۴۰۲/۱۲/۲۰.
- قمی حسن بن محمد. تاریخ قم، ترجمه بهاءالدین قمی، تصحیح محمدرضا انصاری قمی، قم: کتابخانه آیت‌الله مرعشی نجفی. ۱۳۸۵.
- میرفخرایی مهشید. روایت پهلوی، تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی. ۱۳۹۰.
- نفرگوی کهن مهرداد. بیان مالکیت در تالشی. زبان فارسی و گویش‌های ایرانی، ۱۳۹۵؛ ۱(۲): ۱۱۷-۱۳۶.

Asefi, N. A New Middle Persian Document from Hastijan belonging to the Farrooxzād Family. *Berkeley Working Papers in Middle Iranian Philology*, 2023a; 1(3): 1-14.

- Asefi, N. Āzādmard in the Pahlavi Archive of Hastijan (so-called Pahlavi Archive). *Sasanian Studies*, 2023b; 2: 1-26.
- Azarpay, G. Bullae from the Pahlavi Archive at the University of California, Berkeley. In Matteo Compareti, Paola Raffetta & Gianroberto Scarcia (eds.), *Ērān ud Anērān. Studies presented to Boris Ilich Marshak on the occasion of his 70th birthday (Transoxiana Webfestschrift Series I)*, Argentina: Transoxiana. 2003a, www.transoxiana.org/Eran.
- Azarpay, G. Martin, K. Schwartz, M. and Weber, D. New Information on the Date and Function of the Berkeley MP Archive. *Bulletin of the Asia Institute*, 2003b; 17: 17-29.
- Bulliet, R. *Cotton, Climate, and Camels in Early Islamic Iran, A Moment in World History*. New York: Columbia University Press. 2009.
- Chaumont, M. L., 2024/3/10. ANDARZBAD, Encyclopædia Iranica, ANDARZBAD – Encyclopaedia Iranica (iranicaonline.org).
- Dhabar, B. N. *Pahlavi Yasna and Visperad*, Bambay: Shanamah Press. 1949.
- Frye, R. N. Sasanian seals and sealings. In: *Memorial Jean de Menasce*. Ed. par Gignoux, Ph., et Tafazzoli, A., Louvain, S., 1974; 155-161.
- Gignoux, Ph., 2024/3/10. DASTGERD, Encyclopædia Iranica, DASTGERD – Encyclopaedia Iranica (iranicaonline.org).
- Gignoux, Ph. Une nouvelle collection de documents en pehlevi cursif du début du septième siècle de notre ère. *Académie des Inscriptions et Belle-Lettres*, Paris, 1991 ; 683-700.
- Gignoux, Ph. Lettres privées et lettres d'affaires dans l'Iran du 7ème siècle. *Documentary Letters from the Middle East: The Evidence in Greek, Coptic, South Arabian, Pehlevi, and Arabic (1st-15th c CE)*, Edited by Eva Mira Grob and Andreas Kaplony, Asiatische Studien/ Études Asiatiques, 2008; 62(3): 827-842.
- Gignoux, Ph. Les documents économiques de Xwarēn. In Philippe Gignoux, Christelle Jullien & Florence Jullien (eds.), *Trésors d'Orient : Mélanges offerts à Rika Gyselen (Studia Iranica)*, Paris : Association pour l'Avancement des Études Iraniennes, 2009 ; 42 : 81–102.
- Gignoux, Ph., La collection de textes attribuables à Dādēn-Vindād dans l'archive pehlevie de Berkeley. *Res Orientales*, Rika Gyselen (ed.), Sources for the History of Sasanian and Post Sasanian Iran. Bures-sur-Yvette : Groupe pour l'Étude de la Civilisation du Moyen-Orient, 2010 ; (19): 11-134.
- Humbach, H. *The Gathās of Zarathustra and the Other Old Avestan Texts*. Part I: Introduction, Text and Translation. Part II: Commentary, Heidelberg. 1991.
- Jamasp-Asana, J. M. *The Pahlavi Texts Contained in the Codex MK II*, Bombay: Fort Printing Press. 1913.

- Macuch, M. *Das Sasanidische Rechtsbuch Mātakdān i Hazār Dātistān* (Teil II), Wiesbaden: F. Steiner Verlag. 1981.
- de Menasce, J. *Etudes Iranianes*, Studia Iranica, Cahier 3, Paris: Association pour l'Avancement des Études Iranianes. 1985.
- Nyberg, S. H. *A Manual of Pahlavi*. Part I: Text; 1974: Part II: Glossary, Wiesbaden: Harrassowitz. 1964.
- Perikhanian, A. *The Book of a Thousand Judgment (A Sasanian Law Book)*, translated from Russian by N. Gasoian, New York: Mazda. 1997.
- Weber, D. New Arguments for Dating the Documents from the Pahlavi Archive. *Bulletin of the Asia Institute*, New Series, 2008a; (22): 215-222.
- Weber, D., Krutzsch, M., Macuch, M. *Berliner Pahlavi-Dokumente: Zeugnisse spätsassanidischer Brief- und Rechtskultur aus frühislamischer Zeit*, Wiesbaden: Harrassowitz Verlag. 2008b.
- Weber, D. Villages and Estates in the Documents from the Pahlavi Archive: The Geographical Background. *Bulletin of the Asia Institute*, New Series, 2010; (24): 37-65.
- Weber, D. 'Philippe Gignoux' Beitrag zur Interpretation der Dokumente des Pahlavi Archive, California. *Studia Iranica, Florilegium offert a Philippo Ginpux pour son 80e anniversaire*, ed. R. Gyselen and Chr. Jullien, Paris: Peeters Publishers, 2011; (43) 283-303.
- Weber, D. Two unknown documents from the Pahlavi Archive, *Sasanika Papyrological Studies*, 2019; (3): 1-6.
- Weber, D. Sasanian Festivals in the Documents from the Pahlavi Archive, *Sasanian Studies: Late Antique Iranian World*, 2022; 1(1): 323- 345.
- Williams, A.V. *The Pahlavi Rivāyat Accompanying the Dādestān ī Dēnīg*, V. 1: Transliteration, Transcription and Glossary, V. 2: Translation, and Commentary, Copenhagen: Munksgard. 1990.

روش استناد به این مقاله:

آصفی نیما، میرخرایی مهشید. بایگانی اسناد پهلوی هستیجان، زبان فارسی و گویش‌های ایرانی، ۱۴۰۲؛ ۱۶۲-۱۴۳. DOI: 10.22124/plid.2024.27030.1666

Copyright:

Copyright for this article is retained by the author(s), with first publication rights granted to *Zaban Farsi va Guyeshhay Irani (Persian Language and Iranian Dialects)*. This is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided that the original work is properly cited.

